

Monitieteisesti ja -menetelmällisesti moniammatillisuutta oppimassa

Tutkimuksessa monialaisuus nähdään tärkeänä lisäarvona. Myös monitieteistä opetusta tarvitaan, sillä työelämässä yhteistyötaidot ovat keskeisiä tulostekijöitä (esim. Roos & Mönkkönen, 2015). Yhteistoiminnan opettaminen edellyttää antautumista yhteiseen ongelmanratkaisuun erilaisista lähtökohdista huolimatta ja tätä, kuten muitakin työelämässä vaadittavia taitoja, pitäisi voida opintojen aikana harjoitella. Tähän haasteeseen tartuimme lähtiesämme kehittämään moniammatillisen vuorovaikutusosaamisen kurssia osaksi sosiaalityön syventäviä opintoja Itä-Suomen yliopistossa. Mukana kurssin kehittämisessä oli sosiaalityön oppiaineen lisäksi viiden muun tieteenalan opettajia. Kurssin opetuksessa sovellettiin käänteisen opetuksen menetelmää mikä tällä kurssilla tarkoitti sitä, että luentomateriaalit ja kirjallisuus olivat kurssin verkkoalueella ja niiden parissa työskenneltiin monitieteisissä pienryhmissä, eikä siis perinteistä luento-opetusta ollut lainkaan. Kurssin kontaktiopetus tapahtui kurssin päättävissä simulaatioharjoituksissa. Kurssi osoitti, että monitieteinen pienryhmätyöskentely tuottaa aidosti monitieteistä, eri tieteenalojen käsitteistöä ja tulokulmia yhteen nivovaa ajattelua. Simulaatioharjoitukset tuottivat syvälle meneviä pohdintoja ja oivalluksia eri ammattilaisten rooleista ja vuorovaikutuksesta sekä asiakkaan asemasta moniammatillisissa asiakastilanteissa. Lähes poikkeuksetta opiskelijat pitivät kurssia tärkeänä lisänä tämänhetkiseen, sosiaalityön teoriapainotteiseen ja omaan tieteenalaan painottuvaan opetukseen. Kehitettäväksi jäi useampien eri tieteenalojen saaminen mukaan kurssille sekä verkko-oppimisen ryhmätyöskentelyn välineiden kehittäminen.

Monitieteistä pohjaa ja uutta pedagogisesta ajattelua kehittämässä

Moniammatillinen vuorovaikutusosaaminen -kurssi (MO-VU) koostui syksyllä 2016 kahdesta osiosta: verkko-osiosta, jossa mukana oli tässä kurssin pilottivaiheessa sosiaalityön opiskelijoiden lisäksi erityispedagogiikan opiskelijoita (luokanopettajan, erityispedagogin ja erityislastentarhanopettajan opetusohjelmista) sekä simulaatioharjoituksista, jotka toteutettiin vain sosiaalityön opiskelijoille. Tavoitteena oli monitieteisempi kurssi, ja suunnitteluvaiheessa olikin mukana myös lääketieteen, hoitotieteen, sosiaali- ja terveysjohtamisen sekä sosiaalipsykologian oppiaineiden opettajia. Simulaatioseminaareihin ei saatu mukaan edes erityispedagogiikan opiskelijoita fyysisten esteiden vuoksi, sillä erityispedagogiikan opinnot toteutuvat Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuksella ja sosiaalityön opinnot Kuopion kampuksella. Törmäsimmekin jo kurssin suunnitteluvaiheessa monenlaisiin esteisiin, rajoihin ja eroavaisuuksiin, joiden yli pääseminen osaltaan hankaloitti kurssin käytännön toteutusta. Näitä olivat muun muassa tiedekuntarajat, toimintakulttuurien erot, kampusrajat, tieteenalakohtaisten ohjeistusten ja valitsevien käytäntöjen väliset eroavaisuudet sekä tietoteknologian käyttöön opetuksessa liittyvät eroavaisuudet.

Kurssin ajatuksena oli koota yhteen eri tieteenalojen käsitteistöä ja teoreettista tietoa moniammatillisuudesta ja

sen hyödyntämisestä käytännön työelämässä sekä harjoitella ja analysoida case-tehtävien pohjalta moniammatillisuutta vuorovaikutusta. Jo kurssin pääkäsitteiden haltuunotto osoittautui kuitenkin kurssin suunnittelussa haasteelliseksi. Kun yhdessä oppiaineessa on perinteisesti käytetty käsitettä *moniammatillisuus*, käytetään toisaalla käsitettä *monitoimijaisuus* tai *yhteistoimijuus*. Myös sana *vuorovaikutusosaaminen* herätti ristiriitaisia näkemyksiä eri tieteenaloilla, mutta päädyimme kuitenkin siihen, että se kuvasi parhaiten kiinnostustamme moniammatilliseen asiakastyöhön liittyviin vuorovaikutustaitoihin. Yhteinen suunnitteluprosessi kesti puolitoista vuotta ja sen myötä opimme tekemään käsitteellisiä, metodisia ja toimintakulttuurisia kompromisseja mukana olevien tieteenalojen kesken.

Samanaikaisesti Moniammatillinen vuorovaikutusosaaminen -kurssin ideoinnin kanssa yliopistossamme alettiin kouluttaa opettajia hyödyntämään opetuksessaan käänteisen opetuksen menetelmää (esim. Lage, Platt & Treglia, 2000). Lähdimme mukaan myös tuohon koulutukseen, sillä olimme kiinnostuneita käänteisen opettamisen soveltamisesta moniammatillisen vuorovaikutusosaamisen kurssilla. Menetelmässä keskeistä on ”kääntää” opetus niin, että opiskelijat opiskelevat itsenäisesti tietyt perusasiat, ja vasta tuohon oppimisenvaiheeseen liittyvien ky-

symysten tai heränneiden ajatusten ja oivallusten kanssa tullaan yhteen opiskelijaryhmän ja opettajan kanssa analysoimaan opittua yhdessä. Perinteisessä yliopisto-opetuksessahan opetus- ja oppimisprosessi toteutuu juuri toisin: luennoitsija kertoo opiskelijalle perusasiat luennoilla, jonka jälkeen opiskelija jää pahimmassa tapauksessa yksin opitusta heränneiden kysymysten ja ajatusten sekä niiden analysoinnin kanssa. Käänteisessä opetuksessa on myös keskeistä selvittää ensin opintojakson ydinaines ja jakaa opintojakso tämän perusteella pienempiin osa-alueisiin. Kurssi ikään kuin pilkotaan pienempiin osiin, joista jokainen vieään saman struktuurin mukaan eteenpäin (itsenäinen opiskelu; kysymykset, harjoitukset ja yhdessä opettajan kanssa opitun analysoiminen; opitun testaaminen ja oppimistulosten arviointi) (esim. Lage, Platt & Treglia, 2000, 32–34).

Monitieteisellä opintojaksollamme halusimme soveltaa käänteisen opetuksen menetelmää niin, että verkko-alueella opiskelijat ensin opiskelevat itsenäisesti sinne kirjallisina materiaaleina ja luentotalenteina vietyjä, kurssin ydinainesanalyysin pohjalta erillisiksi kokonaisuuksiksi pilkottuja kurssisisältöjä, ja sen jälkeen analysoivat monitieteisissä opiskelijaryhmissä oppimaansa. Ydinainekseksi ja erillisiksi tehtävämoduuleiksi oli kurssin verkko-alueella eritelty moduulit *Moniammatillisuus* käsitteinä ja käytäntöinä, *Moniammatillisen vuorovaikutusosaamisen ulottuvuudet* sekä *Asiakkaan toimijuus ja osallisuus*. Opiskelijat tuottivat kustakin moduulista verkkoalueella ohjeistuksen mukaisen ryhmätehtävän, jonka opettajat siten arvioivat. Teoreettisen tiedon oppimisvaiheen jälkeen opiskelijat siirtyivät käytännössä harjoittelemaan ja analysoimaan syvällisemmin moniammatillisia asiakastilanteita simulaatioharjoituksissa. Kurssin lopuksi opiskelijat vielä kirjoittivat kurssilla oppimaansa yhteen nivovan refleksiivisen esseen.

Kurssin toteutus

Kurssin sisältöjä pohtiessamme totesimme, että emme kykene luomaan kurssille yhdenmukaista käsitteistöä, ja että ehkä antoisampaakin opiskelijoille on päästä seuramaan sitä keskustelua, mitä käydään teeman ympärillä eri oppiaineissa. Onhan myös todellisissa moniammatillisissa tilanteissa riittävän yhteisen kielen löytäminen yhteistyöminnan ensimmäinen askel. Kokosimme kurssin O365-verkkoalueelle käsitteenmäärittelyä eri oppiaineiden ja tieteenalojen näkökulmista ja liitimme tähän tehtävänannon, jossa opiskelijoiden tulee monitieteisissä opiskelijapienryhmissä pohtia eri käsitteitä ja niiden käyttöä kunkin omalla tieteenalalla. Näin eri tieteenaloja edustavat opiskelijat pääsivät jossakin määrin sisälle myös muiden tieteenalojen keskusteluun ja jakamaan näkemyksiään eri käsitteistä ja käytännöistä muiden oppiaineiden opiskelijoiden kanssa. Tämä tehtävänanto kiinnittyi kurssin ensimmäiseen ydinaines-moduuliin.

Toiseen kurssin ydinainekseen – vuorovaikutusosaamiseen ja sen osa-alueisiin – kiinnittyi kurssin verkkoalueella case-tehtävä, jossa opiskelijat katsoivat ja analysoivat kuvitteellisen moniammatillisen palaverin. Tämä oli noin 15 minuutin mittainen videotallenne, jossa näyttelijöis-

tä koostuva tiimi paneutui lavastetussa palaverissa asiakkaan elämäntilanteen ongelmiin. Opiskelijat katsoivat videon ja tuottivat yhdessä – monialaisissa pienryhmissä eri tieteenalojen asiantuntemusta ja teoreettista lähdeaineistoa hyödyntäen – reflektion palaverista. Ohjeistuksessa neuvottiin kiinnittämään huomiota erityisesti palaveriin osallistuneiden henkilöiden väliseen vuorovaikutukseen. Tarkoitus oli tässäkin tehtävässä päästä pohtimaan yhdessä eri tieteenalojen opiskelijoiden kesken sitä, mistä lähtökohdista ja millaisin intressein eri alojen asiantuntijat moniammatillisessa asiakastilanteessa rakentavat yhteistä näkemystä asiakkaan tilanteesta.

Simulaatioharjoituksissa opiskelijat harjoittelivat aidon tuntuissa olosuhteissa todellisten asiakastapausten pohjalta rakennettuja moniammatillisia asiakastilanteita. Ennen simulaatiotilannetta annoimme opiskelijoille etukäteen käsiteltävät caset. Ensimmäinen case liittyi perhe-neuvolassa erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheensä tukemiseen ja toinen ammattikoulussa opiskelemaan päihkeitä käyttävään nuoreen. Näitä tapauksia oli kehitelty yhteisessä suunnitteluryhmässä monitieteisesti. Roolit jaettiin paikan päällä, ja osa ryhmästä sai esittää asiakastilanteen ensin. Kaikissa rooleissa oli sosiaalityön opiskelijoita, sillä emme saaneet mukaan simulaatioihin muiden tieteenalojen opiskelijoita, emmekä käyttäneet simulaatioissa esimerkiksi näyttelijöitä. Loput opiskelijaryhmästä siirtyi seuraamaan tilannetta viereisessä huoneessa, niin sanotussa jälkipuintitilassa olevista monitoreista. Me opettajat olimme ”ohjaamossa”, josta näimme peiliseinän ja monitorien kautta tilanteen. Saatoimme samalla merkitä tilanteesta nauhoitettuun tallenteeseen niitä kohtia, joihin halusimme kiinnittää huomiota purkukeskustelussa (esim. miten tilanne alkoi, miten kehittyi ja miten se päätettiin ja millaisena asiakkaan osallisuus tilanteessa näyttäytyi).

Kukin simulaatioharjoitus kesti noin 20 minuuttia. Tämän jälkeen purettiin roolit ja käytiin nopea kierros rooleissa esiintyneiden opiskelijoiden tunnelmista. Sitten siirryimme kaikki jälkipuintitilaan. Simulaatio-opetuksen periaatteisiin kuuluu, että opettajat kysyvät ensin kaikilta esityksessä mukana olleilta opiskelijoilta, miltä tuntui olla kyseisessä tilanteessa ja roolissa. Tässä on tärkeää kiinnittää huomiota erityisesti vahvuuksiin ja onnistumisiin. Purkukeskustelun tulee olla hyvin hienotunteinen, luotamuksellinen ja opiskelijoiden omia oivalluksia edistävä. Moni jännittää esiintymistä, mutta kun tilat on tarkkaan suunniteltu nimenomaan simulaatio-oppimista varten, ja tekniset laitteistot tukevat osaltaan tilanteen ilmapiirin rakentumista, jännityskin tuntuu helposti unohtuvan. Simulaatioissa kunnioitava vuorovaikutus on keskeistä, ja kriittiset huomiotkin suunnataan lähinnä roolihenkilöiden toimintaan (ks. esim. Haavisto ym., 2013).

Kokemukset ja edelleen kehittäminen

Kurssin ensimmäinen toteutuskerta sai aikaan meillä opettajilla useita pedagogisia oivalluksia. Tärkeimmät niistä liittyivät simulaatio-oppimiseen. Huomasimme, että pääsääntöisesti kaikki oleelliset oivallukset moniammatillisen vuorovaikutuksesta tulivat opiskelijoilta ilman, että opettajien oli nostettava keskeisiä seikkoja esille. Joitakin nä-

kökohtia toki tarkensimme tai korostimme, jos ne olivat jäämässä liian vähälle huomiolle keskustelussa. Oleellisin asia simulaatio-harjoituksissa on tilanteiden yhteinen analysointi ja tilan antaminen opiskelijoiden omille havainnoille. Siten se toimi mainiosti myös käänteisen opetuksen kehityksessä. Kun opiskelijat ovat jo omaksuneet tietyn teoreettinen tietämyksen aiheesta ja päässeet käytännössä harjoittelemaan tilanteita, on oppimisen kannalta aivan olennaista yhdessä opettajan kanssa myös keskustella, esittää kysymyksiä ja analysoida opittua. Näin opitut asiat myös jäävät opiskelijoille mieleen, syntyy pysyviä ja vaikuttavia oppimiskokemuksia. Palautekierroksen ja kurssin päätteeksi kirjoitettujen refleksiivisten esseiden perusteella myös miltei kaikki opiskelijat kokivat simulaatio-opetuksen mielekkäänä ja hyödyllisenä opiskelutapana. Simulaatioiden purkukeskustelut olivat opiskelijoiden mukaan kurssin parasta antia, ja moni uskoi saaneensa niistä runsaasti eväitä tulevaisuuden työelämään. Kurssin verkko-osioon liittyvä oppimiskokemusten kuvaus ei ollut yhtä positiivista. Kokonaan verkossa, pienryhmätyöskentelynä suoritut oppimistehtävät koettiin haastavina, ja opiskelijat toivoivat tapaamisia opiskeluryhmän kanssa. Osa opiskelijoista koki myös kurssin verkkoalueen ja sinne sijoittuvan yhteiskirjoittamisen työkalun hankalana. Toisaalta monitieteisissä pienryhmissä työskentely altisti opiskelijat myös

erilaisten näkökulmien äärelle, ja lisäsi opiskelijoiden ymmärrystä eri tieteenalojen rooleista, tehtävistä, taustalla olevasta lainsäädännöstä sekä käsiteellistä määrittelyä moniammatillisessa asiakastyössä. Monitieteisyys jäi osin kurssilla vain tavoitteeksi, sillä kovin monen tieteenalan osallistujia ei mukaan saatu. Tämän kehittelyä jatkamme edelleen, mutta jo nyt tiedämme, että moniammatillisen vuorovaikutusosaamisen kurssi jää pysyväksi osaksi sosi-alityön opintoja Itä-Suomen yliopistossa.

Taru Kekoni ja Kaarina Mönkkönen työskentelevät yliopistonlehtoreina Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitoksella.

LÄHTEET

- Haavisto, E., Kemiläinen, A., Kinnunen, T., Ojala, B., Silén-Lipponen, M., Smahl P., Toivanen, S. & Tolonen, M. (2013). *Simulaatio-ohjaajan opas*. Kuopio: Savonia-ammattikorkeakoulu Simupeda-hanke.
- Lage, M. J., Platt, G. J. & Treglia, M. (2000). Inverting the classroom: A gateway to creating an inclusive learning environment. *The Journal of Economic Education*, 31 (1), 30–43.
- Roos, S. & Mönkkönen, K. (2015). *Ihmiseksi työssä. Työyhteisötaidoilla yhteistä vaikuttavuutta*. Helsinki: UNIPress.